

Паҳлавон Маҳмуд (1247—1326)

Мазмунан бой ва теран, шаклан пишиқ ва гўзал фалсафий рубоийлари туфайли «Хоразм Хайёми» номи билан шуҳрат қозонган бу улуғ инсон Паҳлавон Маҳмуд, Пурёрвалий деб довруғ таратган ҳассос шоир, енгилмас паҳлавон ва машҳур авлиёдир. Эрон, Ҳинд каби кўплаб Шарқ мамлакатларидаги кураш мусобақаларида қатнашиб, ҳамиша зафар қучган, бир умр кураги ерга тегмай, мамлакатнинг биринчи полвони, паҳлавонлар пешвоси бўлган.

Кўпгина манбаларда шоирнинг «Канз ул-ҳақойик» («Ҳақиқатлар хазинаси») номли маснавийси борлиги айтилади. Аммо Ё. Исҳоқовнинг маълумот беришича, эронлик олим Саид Муҳаммад Али Сафир 1967 йили уни Маҳмуд Шабустарийга нисбат бериб, нашр эттирган.

Паҳлавон Маҳмуд «дин назарияси, фалсафа ва мантиққа доир бир неча рисоалар ёзган» бўлса-да, улар ҳозиргача топилган эмас. Паҳлавон Маҳмуднинг васиятига кўра шогирдлари уни ўзининг пўстиндўзлик дўкони атрофига дафн этганлар. Кейинчалик у қабр устида мақбара тикланиб, авлиё пойига Қўнғирот уруғидан бўлган Хива хонлари кўмилган. Бу мақбара нодир меъморчилик ёдгорлиги сифатида мана неча асрдирки, барчанинг диққатини ўзига тортиб келмоқда. Дунёнинг турли бурчақларидан келаётган сайёҳлар бу буюк инсоннинг қабрини зиёрат қиладилар. Мақбара деворларига шоир рубоийлари дарж этилган.

Паҳлавон Маҳмуд Хивадаги футувватчилар жамоасининг бошлиғи, жавонмардлар пешвоси бўлган. Унинг ўзи ҳам мардлик ва саховатнинг энг олий намуналарини кўрсатиб, бошқаларга ибрат бўлган. Рубоийларида футувватнинг назарий қоидаларини баён қилган.

Маълумки, жавонмардликка кўпроқ паҳлавонлар талабгор бўлганлар. Шу жиҳатдан, Паҳлавон Маҳмуд паҳлавонларни тарбияловчи устозгина бўлиб қолмай, балки жавонмардлик одобини ўргатувчи пир ҳам эди. Жавонмардларнинг шиори дунёдаги ёвузликнинг барча кўринишларига қарши ҳамиша, ҳамма ерда эзгуликни ҳимоя қилиш, тарғиб этиш ва қўллаб-қувватлашдан иборат. Бу ғоялар Паҳлавон Маҳмуднинг кўпгина рубоийларида ўз аксини топган.

Паҳлавон Маҳмуд ҳаёти ва ижодини ўрганиш, рубоийларини топиб, халққа етказишда таниқли олим ва забардаст мутаржим Тўхтасин Жалоловнинг хизматлари катта. Шоир рубоийларини, шунингдек, Муинзода, Васфий, Улфат, Боқир, М. Абдулҳаким каби таржимонлар ҳам таржима қилганлар. Ё. Исҳоқов, Ҳ. Ҳомидий, Н. Комилов, С. С. Бухорий, М. Ҳасаний, Й. Жумабоев каби олимлар бу буюк ватандошимиз адабий мероси ва таржимаи холини маълум даражада тадқиқ этганлар.

Паҳлавон Маҳмуд рубоийлари бадиий тасвир воситаларига бой, халқона содда ва енгил услубда, ифода тарзи аниқ ва лўнда, ўйноқи, сершиддат туйғуларга йўғрилган. Барча Шарқ шоирлари каби Паҳлавон Маҳмуд ҳам икки улуғ манба — Қуръони карим ва Ҳадиси шарифдан таъсирлангани, улардан илҳомланиб қалам тебратгани қудсий нафас уфуриб турган рубоийларидан шундоққина сезилиб туради. Айниқса, илоҳий ишқ тараннум этилган ва ваҳдати вужуд фалсафасини тушунтиришга бағишланган шеърларида бу нарса яққол кўзга ташланади. Лекин шоир фақат илоҳий мавзулар билангина чегараланмай, заминий дардни ҳам қаламга олган. Паҳлавон Маҳмуд рубоийларида илоҳий ва дунёвий дард кўпинча бирга, ўзаро қўшилиб зухур этади.

Н. Комилов: «Паҳлавон Маҳмуд рубоийларини тўрт гуруҳга бўлиш мумкин: биринчиси — замона аҳлидан нолиш, ижтимоий тенгсизликни ифодаловчи рубоийлар; иккинчиси — тариқат сулуки ҳақида ёзилган рубоийлар; учинчиси — ваҳдати вужуд фалсафаси асосларини тушунтирувчи рубоийлар ва тўртинчиси — илоҳий ишқни тараннум этган рубоийлар», — деб ёзган эди. Кези келганда, биз шу пайтгача шоирнинг ахлоқий қарашларига нисбат бериб тадқиқ этган панд-насихат руҳидаги рубоийлари аслида футувват рукнларининг шеърий ифодасидан иборат эканлигини таъкидлаб ўтиш лозим. Ҳа, бундай шеърларида у жавонмардлар ахлоқини тарғиб этган, улардан ибрат олишга чақирган.

1

Эй дил, яна дилбарга асир тушдингми?
Дилдори ситамгарга асир тушдингми?
Алхол, кутулолмай кўлидан биттасининг,
Боз бир пари пайкарга асир тушдингми?

2

Гул кўлда, қадаҳ бонги қулоқда бўлсин!
Дунё ғамидан кеч — у узокда бўлсин!
Сув нағмаси остида, булут соясида
Жом кўлда мудом, кўза кучокда бўлсин!

3

Дилдор сўради: «Сўйла, нечун қайғуда дил?
Ё бир пари талъатми кулиб олди кўнгил?»
Тутдим кўлига кўзгу-ю, қилдимки жавоб:
«Ойинада кўрганинг ғамим боиси бил!»

4

Ҳарчандки, ишқдан гаҳи бегона эсам,
Ошною ҳаловат била ҳамхона эсам,
Бўлманг сира ҳайрон яна бир хур учраб,
Аҳдим унутиб, кўйида девона эсам.

5

Воқиф эканимда келишингдан, дилбар,
Сочган бўлар эрдим қадамишта гуллар.
Сочиб, яна тергай эди киприк музтар,
Хоки қадаминг кўзимга айлаб гавҳар...

6

Сен деб бу кўнгил тийғи маломатга кўнар,
Битмас яраси гарчи қиёматга қадар.
Ҳеч кимса омонлик тиламас, сен туғилиб —
Ҳажрингда фаромуш этди соғликни башар.

7

Кимни қарама, катта гапиргай сўзни,
Тортишни тилар гулдек ўзига кўзни.
Ўз соям ила сўзлашаман мен туну кун,
Кўрган каби ойинада гўдак ўзни.

8

Ноз бобида ёр кўзига ким келгай тенг?

Соз бўлса карашма, ғамзалар — мизроб* денг!
Овлайди балиқ каби кўнгиллар қушини,
Бок: ҳам ипу ҳам қармоқдир зулфи унинг!

* Мизроб — танбур, рубоб чалинадиган тирноқ, нохунак.

9

Қолдирма мени йўлимдан, эй олифта,
Кўй, қилма мени шамол каби ошуфта.
Йўлимга муаттар гул исини сочма,
Бунда бари тупроқ ҳидига оғушта.

10

Ориф кишиларни сен башар гавҳари бил,
Ҳар маҳдудлик — кўтоҳназарликка³ далил.
Ишқсиз камол бўлмас бу оламда,
Асли кўзадан мурод кулолдир буткул.

* Кўтоҳназар — калтабин, фикри маҳдуд, ақли қисқа.

11

Соф олтинман эл ичида ардоқли,
Мис ё жез эмасман ялтироқ, алдоқли.
Офтоб нуридек ўзимни соф қилганман,
Бас, ойдек эмасман: ҳам совуқ, ҳам доғли.

12

Толиб, менга қилма шикоят афлоқдан,
Хок бўлгач ўзим, мен нега қўрқай хокдан?
Бир хасни бу дарёдан ололмас ҳеч ким,
Гавхар сенга, қўймасин мени хошоқдан.

13

Бу чарх мудом фитна ўтини кўзғар,
Бу чарх осойишинг бало бирла бузар,
Бу чарх вафо-ла боғламас меҳр ипини,
Бу чарх адоват қиличини тезлар.

14

Ҳамма мени бир оғизда қилгай ғийбат,
Тинчимни бузар бу ҳол, бўлар тоқ тоқат.
Бу тоифа гоҳ яхши деяроқ, гоҳи ёмон,
Чунки бир-икки фанда топибман шуҳрат.

15

Савдо гули юз очди димоғимда, мана,
Қаршимда жунун пардаси очилди яна.
Доғ бор эди кўксимда бу ошиқликдан,
Ул гуллади-ю, гул ила чулғанди тана.

16

Ҳал қилса эди дунё ишини кучу жанг,
Номард бошидан мард чиқарар эрди чанг.
Дунё иши аммо мисоли нард ўйин:
Номард фирибидан мард ҳоли бўлгай танг.

17

Бир дардки ажал — унга сира йўқ дармон,
Султону гадога ўтказар у фармон.
Кирмон шохи Кирмонни еганди ул кун,
Бу кун унинг ўзини емоқда кирмон...*

---

* Бу ерда шоир Кирмон — шаҳар ва кирмон — қуртлар сўзлари воситасида сўз ўйини қилган.

18

Бир кун у санамгаким, мисоли ғунча,
Дедим: «Нега синиқдир овозинг мунча?»
Ул қилди жавоб: «Кичкина бўлгач оғзим,
Овозим, ахир, синади-да чиққунча!»

19

Ошиқ бўламан гоҳи юзи гулгунга,
Ошиқ бўламан гоҳи сочи мушкинга.
Топсам нимада рангу бўйингни, хуллас,
Ошиқ бўламан мен шу заҳоти унга.

20

Офтоб йиғлаб, шафақни қонга беллади,
Ой тирнади юз, Зухра-чи, сочин юлади.
Тонг мотамида қора кийим кийгаю тун,
Совуқ оҳ уриб, ёқасини чок қилади.

21

Ким кўрнамагу Ҳақ беҳабар бўлса — ёмон,
Ориф киши унга баробар бўлса — ёмон.
Эски экани либосни ҳеч айби эмас,
Либоснинг ўзида айб агар бўлса — ёмон.

22

Бўлмайдиган иш борки, ҳайит бўлдиргай,

Сокий кўзасига тоза май тўлдиргай.
Тарк айлаю рўзани, намозни кўйгил,
Кўнглингдаги ғамларни ҳайит ўлдиргай.

23

Биз қайғу-алам ташвишидан озодмиз,
Ғам қисматимиз бўлса-да, доим шодмиз.
Билмай нима рангу бўйи хушёрликнинг,
Ёр кўзи мисоли масти модарзодмиз*.

* Модарзод — туғма, табиий.

24

Толиб, қабулинг баттар эрур инкордан,
Ёмон ҳар ишинг — фойдаси йўқ такрордан:
Кофирсан-у, эл ичинда мўмин номинг,
Кофир яхши сен каби дилозордан!

25

Толиб, бу феълингдан хижил бўл, хижил,
Чунки бир эмасдир сенда тил ила дил.
Ярминг товус-у, ярминг каклик, бунга:
Бир оёқ — лой, бирида хино — шу далил.

26

Илму маърифат тили қаламдир ҳар дам,
Сўз гавҳарию тафаккур шамшри ҳам.
Ул мулк соҳиблари билишсин яхши:
Сўз майдони мулкимдир менинг мустаҳкам.

27

Номингким, ундан топди айём шараф,
Бу номдан топар ҳатгоки ном шараф.
Май ичсанг агар ушбу шарафли кунда,
Май файз олиб, топгусидир жом шараф!

28

Дил дафтарини ҳамиша гулдек очай,
Дил кулини лола каби елларга сочай,
Қумсоатдек ҳар кеча ҳижрон гардин
Дил менга тўкар, мен бўлсам дилга неча...

29

Синдиргали тавбамни шароб келтиргил,
Кўнглим тўла қайғу-изтироб, келтиргил.

Бағрим ўтини бир оз пасайтирмоққа
Бир-икки қадаҳ майни шитоб келтиргил!

30

Айтиб эди менга бир куни соҳиби дард:
Ким қилмаса мард хизматини — бўлмади мард!
Ҳеч хизматини қилма ўшал кимсаниким,
Гар қилган эмас ёшлигида хизмати мард.

31

Бадфеъл киши ҳамиша дилхаста бўлар,
Унга талаб эшиги мудом баста бўлар.
Гар яхши-ёмон билан чиқишса ҳар ким,
Ғамдан кутулиб, қувончга пайваста бўлар.

32

Дафтардаги ҳар нукта бу — қуйган кўнглим,
Ҳар ҳарф мисоли тун қародир — маълум.
Ҳар кеча бу шамъ миннатини чекмасман,
Шамъдан кўра нурлироқ менинг ҳар фикрим!

33

Умринг майи гоҳ ширин бўлар, гоҳи тахир,
Гоҳ атлас-у, гоҳ бўз бўлар эгнингда, ахир.
Ғам чеккали арзимас булар оқил учун,
Бу дунёда хору зор яшаш унга оғир.

34

Мискин бу дилим ўз ҳаётидан безор,
Кўзим ўнгида бу азиз умримдир хор,
Бошимдаги тож олдида енгил афсор*,
Елкамдаги бош салладан оғир кўп бор.

* Афсор — нўхта.

35

Шоҳдан кўра дарвеш чекади эл ғамини,
Дарвеш дили англари уни кўпу камшга.
Вайрона девор хавфли, унутма аммо,
Вайрона кўнгиллар хавфи — ўтли даммини...

36

Умрим ўқ-у, маърифат ҳадафдир менга,
Тиғим дур-у, телбалик садафдир менга.
Мен олами қудсий қули, ҳурлар нафаси

Занжир оёғимга — бу шарафдир менга!

37

Дил танглигидан кўзимга боғ мисли гўр,
Гул қонли яра каби туюлгайдир — кўр.
Тузсизлик агар шўрликнинг зидди экан,
Бахтим мени ҳам тузсиз-у, нега ҳам шўр?!.

38

Халқ олдида мени хор, бечора қилма,
Шохлар эшигида зор, овора қилма.
Оқ бўлди караминг сабабидан бошим,
Оқ сочим ҳаққи, юзи қора қилма!*

* Бу рубоий Абусаид Абулхайрга ҳам нисбат берилади.

39

Тош бўлса қора, унда тиниқлик бўлмас,
Мурч бирла қалампирда совуқлик бўлмас.
Тингла сўзини Маҳмуди Пурёрвалининг:
Ким мард эмас, ул касда ёруғлик бўлмас!

40

Гул чехрасида булут ниқобдир то ҳануз,
Кўнглим тилаги айшу шаробдир то ҳануз,
Кўй уйқуни, умр оти шитобдир то ҳануз,
Май ич, жоно, май офтобдир то ҳануз.

41

Бош бўлса тиниқ, хуш ёқади тоза шароб,
Кайф ошса агар оққуси кўз ёши шитоб.
Чунки бу тубан дунё вафони билмас,
Бас, дард майидан бўлиш керак масту хароб...

42

Бу хожи бўлиб, энди қутурмиш баттар,
Аввал-ку илон эди, бўлибди аждар.
Зинҳор ҳарами макрига алданманг, у —
На бандасидан-у, на Худодан кўрқар!

43

То бор эса ғайратинг, яна бўлсанг мард,
Уй ичра аёлинг асра юқтирмай гард.
Гар мевали шох девордан ошса, не дард,
Тамаъ қилар ундан ҳама — мард ҳам, номард...

44

Ҳайхотки, ҳазин дилим сира бўлмади шод,
Эй вох, хотирим эмас ғамингдан озод.
Афсуски, ҳаёт дарахти бермай ҳосил,
Фарёдки, шамолга учди умрим, минг дод!..

45

Шодмиз, бу кўнгилда ғами айём йўқдир,
Нонушта етар гар насиби шом йўқдир.
Ғайб оламидан бизга келар пишгани то,
Ҳеч битта кишидан тамаъи хом йўқдир*.

* Бу рубоий Абусаид Абулхайрга ҳам нисбат берилади.

46

Эй сарвқаду суманбару гульузор,
Дўстинг сира бўлмасин сенинг хас ила хор.
Ҳар қанча чаманда тўкмасин қўр у чинор,
Гул новдасига чинорни не нисбати бор?

47

Мен дард эрурам, дард — тамоман жисмим,
Шамъ эрса юзинг, парвона — менинг исмим.
Гар давлати васлинг муяссар ўлса,
Суртай заъфарон юзимни пойингга жим...

48

Дил кўйида кеча мен ибодат қилдим,
Ҳар покни-да нопок зиёрат қилдим
Ҳам еб рамазон рўза, кафорат қилдим,
Ийд они намозни бетаҳорат қилдим.

49

Бул кунда баҳойи ўтинунуд бирдир,
Ҳам мартабада Халилу Намруд бирдир,
Ким наздида ўз давлатига мастларнинг
Оввози эшак, нағмаи Довуд бирдир.

50

Кимман ўзи — мандан-да савоб истарлар,
Еб-ичганим учунми жавоб истарлар.
Йўқ ерда фаришталар ҳисобда ҳатто,
Айтинг, ўзи кимманки, ҳисоб истарлар?!

51

Бор менда на хушу, эй фалак, на идрок,
Ойнаи тийнатим ҳам эрмасдир пок.
Бас, тарбиятим учун уринма бекор,
Хокни неча ювса, барибир, хокдир, хок...

52

Эй дўст, сенга барча-да ошно бўлмас,
Ориф кишидан ўзгаси шайдо бўлмас.
Ҳар қанча ўзи бўлса-да расво, лекин
Дардингни у пок тутади — расво бўлмас.

53

Кетдик кетидан, кел, энди жононани, дил,
Қоқкил эшигини, изла ҳар хонани, дил.
Хайём каби бизлар-да мудом май ила маст,
Дўзах кутади биз каби мастонани, дил.

54

Зулфи неча таънайи бути Чин айлар,
Кўз ишва ўтинда горати дин айлар.
Рухсорини кўрсайди аросатда Худо,
Уз қудратига ўзи минг таҳсин айлар!

55

Софдир дилимиз — унда на кеку кина бор,
Эл бизга эрур душман-у, биз барчага ёр.
Тавҳид мевасига кон дарахт новдасимиз,
Ҳар ўтган улоқтирса-да тош — қилмадик ор.

56

Сўз ошиғиман, нурли нафас истайман,
Бир нуктага менда юз ҳавас, истайман.
Ёндирмади бул мустамеъларни нутқим,
Тинглашга сўзим ўзгани, бас, истайман.

57

Эй ишк, не ўтсан ўзи — дудинг йўқдир?
Эй ғам, не навосанки, сурудинг* йўқдир?
Эй ком, нечуксан-ей, вужудинг йўқдир?
Эй айш, қиёсинг не, намудинг* йўқдир?

---

* Суруд — куй, кўшиқ, ашула, оҳанг.

* Намуд — кўриниш; манзара; сиймо.

58

Ул тоза қизил шароб эрур гавҳаримиз,
Биз бирла куйиб, қилди фиғон соғаримиз.
Май бошида биз, май эса бизнинг бошда,
Май бошида май ичинг — май тожи саримиз.

59

Тилдек, э кўнгил, душмани жонингмасмиз,
Нечун урасан тиғни — забонингмасмиз.
Токайгача сен уйкуда-ю, биз — уйғоқ,
Эй уйкучи бахт, посбонингмасмиз!..

60

Сўрдим: «Бу ҳаёт маъниси не, жонона?»
«Ё шамъ, — деди, — ё булут ва ё парвона».
Сўрдим яна: «Дунёга кўнгил қўйган ким?»
«Ё гўл, — деди, — ё маст ўша, ё девона».

61

Туймоқ неча Қоф тоғини ҳовон бирлан,
Кўкни бўямоқ юракдаги қон бирлан,
Зиндонда ётиш бир аср афюн бирлан
Соз ҳамдам ўлишдан даме нодон бирлан!

62

Чехранг уза, ёр, тонг каби гул ёғилади,
Кўкламга ибонг менгзабе гул ёғилади.
Дилбар ўша тонг хуш то жаҳон чехрасидан
Порлаб неча бахт кавкаби гул ёғилади!

63

Эй Тангри, ҳаёт дарахтини паст этма!
Эй Тангри, тириклик майидан маст этма!
Эй Тангри, карам айла, жавонмардларни
Мухтожу фақир этма — бу хил қасд этма!

64

Ғам-ғусса билан ҳаётни тарк айлаш ҳайф!
Қайғу тигига-да чап бериб ухлаш ҳайф!
Офтоб гулидек бўлма бу дунё боғида,
Сурмай ғунчалик лаззатини гуллаш ҳайф!

65

Ётганни бу тупроқ қатида кўп кўрдим,

Қотганни замин зулматида кўп кўрдим.
Келганни висол майин ичиб кўрмадим-у,
Кетганни дийдор ҳасратида кўп кўрдим.

66

Ким бизни синиқ дилга мурувват қилгай?
Ким айбу гуноҳимиз кафорат қилгай?
Биз қанча мазорларни зиёрат қилдик,
Ким бизни мазоримиз зиёрат қилгай?..

67

Эй дўст, агар жон тиласанг, бергум жон,
Қар неки азиз, айт, уни айлай қурбон.
Эй кофири бераҳм, эсанг мен бирлан,
Зуннор тақиб белга, берарман иймон.

68

Оташки, аланга уради — сийнам ўша,
Дарё неча тўлқинланади — дийдам ўша.
Кўз ташла: кулол қўлидаги лой кеча
Инсон эди — биз билан эди маҳрам ўша.

69

Меъмори азал қаср ила айвон айлар,
Бўлгай-да ясаб, сўнг уни вайрон айлар.
Ҳар тоқиқи, етган эди бул кун кўкка,
Эртан яна тупроқ ила яксон айлар...

70

Даврон ғамидан кўзимни гирён кўрдим,
Ҳар ранжу бало борки, беармон кўрдим,
Нуҳ мингга кириб, кўрган эди бир тўфон,
Мен Нуҳ эмасам-да, мингга тўфон кўрдим.

71

Филнинг кучи сенда бўлса ҳам мўрдек бўл!
Ҳар икки жаҳон мулки билан ўрдек* бўл!
Кўрсанг-да ҳаётда айбини ҳар кишининг,
Ҳеч нарсани сезмагувчи бир кўрдек бўл!

---

* Ўр — яланғоч.

72

Ёдинг ила ҳар замон кўнгил тоза бўлур,
Тонг елида чунки гулситон тоза бўлур.

Дийдоринг ҳайит эрур — уни кўрганда
Хотир хушу дил хурраму жон тоза бўлур!

73

Эй хожа, жаҳон маънисидан йўқ хабаринг,
Кундуз-кеча тортар ўзига сийму заринг.
Дунёда кафан эрур фақат дастмоянг,
Маълум эмас, аммо ўшани ҳам этаринг...

74

Қурбони муҳаббат бўламиз, ишқ — кафан,
Дард илкида ўсдик, маломат — ватан.
Фирдавс ила жаннатда сен ўлтир, зоҳид,
Биз — булбули маст, бизга жаҳаннам — чаман.

75

Тун — ҳомиладор, ҳар неки туғса — кўрамиз,
Чарх айланади, ҳар не йўликса — кўрамиз.
Умр аввалида ҳар неки келди — кўрдик,
Умр охирида ҳам нима боқса — кўрамиз.

76

Айтмай сира олма кишининг уйига йўл,
Қадрингни туширма узатиб нонига қўл,
Миннатли кабобидан бировнинг доим
Қоқ нон ила сувингни баланд қўйгучи бўл!

77

Олам фили қайтаролмагай шиддатимиз,
Дунёни қилар саросима шавкатимиз.
Жой олса чумоли сафимиздан ногоҳ,
Бир лаҳзада шер айлар уни давлатимиз!

78

Ёмоннинг сира ҳатлама остонасидан,
Еб тушма тузоғига тагин донасидан.
Уқ ростлигидан билиб камонни эгри,
Кўр қочишини шитоб унинг хонасидан!

79

Оқил сира ҳис-туйғуга бўлмайти асир,
Зар қадри пасаймайти ҳасад бирла, ахир.
Номард — ит эса, марднинг қиёси — дарё,
Булғанмади ит тегса-да, дарё барибир!

80

Бир ёри вафодор киши йўқ оламда,
Дил маҳрами меҳрибон тополмай ғамда.
Инсон зотидан кутма вафо — асли азал
Бўлмайди вафо расми бани одамда.

81

Кўрдим узокдан у лаби пурханданг,
Озод эдим, тағин бўлибман банданг.
Хар бандаки, озод эрур — шод эрур,
Мен шодман ангаким, бўлибман банданг.

82

Ўлдим кўмилиб минг ғаму ҳасратга, нетай?
Лойиқ эмасам меҳру муҳаббатга, нетай?
Келтирди юзинг ҳажри надомат, афсус,
Дийдоринг эса қолди қиёматга, нетай?

83

Шўх дилбаримиз ширинмақоллик қилгай,
Юз ишва билан қоши ҳилоллик қилгай.
Ним жилмайиб ул оғзининг бир бурчи билан
Ўп деб, мени жой гўёки холи қилгай...

84

Давронки, хунар ғайри жафо йўқ унда
Ҳам аҳли вафодан ошно йўқ унда.
Мен ит бўлайин вафоси бор кимсага, бас,
Ит яхши кишиданки, вафо йўқ унда.

85

Ўз нафсига ким бўлса амир, улдир — мард,
Ҳеч кимсага бўлмаса асир, улдир — мард.
Ўтмак сира мағлубни тепиб мардлик эмас,
Тутса қўлидан забунни эр, улдир — мард.

86

Ул ишқ биёбонида юрмоқ мушкул,
Оёқни йиғиб ҳам яна турмоқ мушкул.
Энг мушқули улки, ҳамма ерда, ҳар дам
Ёринг-ку аён, лек уни кўрмоқ мушкул.

87

Эй чархи фалак, замонаи дунпарвар*,

Эгри юришинг тўғри учун хавфу хатар.
Нодон улуғ, оқил-чи, оёқ остида гар,
Бўлсин бу каби чархи фалак зеру забар!

* Дунпарвар — ёмон, разил кишиларни тарбия қилувчи.

88

Гул кўрқда сени тоқ, деб ўзин ўлдиради,
Ул лола қаро доғ, деб ўзин ўлдиради.
Кўрганда жамолинг нуруни ҳатто шамъ
Мендан ўша порлоқ, деб ўзин ўлдиради.

89

Севги ғамини, дилим, таманно қилдинг,
Халқ ичра ўзингни неча расво қилдинг,
Кўнгил, дея майли гули раъно қилдинг,
Ҳар кунда бўлак гул лабини во қилдинг*.

* Во қилмоқ — очмоқ.

90

Эй, дил, сира атлас тўпини қилма ҳавас,
Тарк айлама эски-туски киймакни-да, бас,
Гар истасанг енгил кечишин ушбу ҳаёт
Ҳеч бўлма қарам ўзгани қошида, абас!

91

Тутдик неча йил илм ила дафтар пайини,
Этдик неча йил зийнату зевар саъйини,
Қай кунки, тушундик даҳри дуннинг раъйини,
Кечдик баридан ичиб бу риндлик майини!

92

Бул чархи фалак ичинда биз бечора,
Фонус билибон уни — қилиб наззора,
Офтоб чароғ бўлса, жаҳондир фонус,
Қошида қўғирчоқ каби биз оввора.

93

Кўз очди саҳар чоғида наргис, лола
Ҳам тонг қуши айтар эди айлаб нола:
Май ички, ҳаётни тарк этурсан бир кун,
Уйғон, ҳали тупроқда ётурсан вола...

94

Ҳеч берма жаҳоннинг дўстлигига хотир,
Киндан бўлаги бўлмагай ундан зоҳир.
Юз йил яшасанг-да, охири келгай марг*,
Юз мулкни эгалласанг-да, ҳечдир охир...

* Марг — ўлим.

95

Дунёда мудом топгил-у бир доно, ўтир,
Ё излаю бир нозли санам, зебо, ўтир.
Гар сенга муяссар ўлмаса иккиси ҳам,
Вақтингни совурма елга-ю, танҳо ўтир.

96

Кўз тегмасин ул наргиси шаҳлосига!
Кўз тегмасин ул лаъли майпаймосига!*

Ёлғиз тилагим бор — қабул этсин Худо:
Кўз тегмасин ул қомати зебосига!

* Майпаймо — сокий.

97

Биз тангрини ёд этиб, биёбон кетдик,
Тан оламидан кечиб, жон томон кетдик.
Нақ етмиш икки йил туну кун фикр этдик,
Саргашта бўлиб келдиг-у, сарсон кетдик.

98

Шоҳлик тиласанг, гадоси бўл халқингнинг!
Ўзни унут-у, фидоси бўл халқингнинг!
Бошига кўтарсин, десанг, эл тож янглиғ,
Қўлин ўп-у, хокипоси бўл халқингнинг!

99

Пок этгали тийнатимни бўлдим машғул,
Боқдим, унга қай дамки тиниқ тортди ул.
Тоғ-тоғ гуноҳимни кўриб ойнада,
Айбини бировларнинг унутдим буткул.

100

Келганда ажал ёр жонини олмоққа,
Бир йиғладим-ей... тушди булут титроққа.
Қабр устига ким келса, деди бош чайқаб:
«Шундоқ нозанин ҳайф бу қаро тупроққа!»

101

Эрта ғамини чекма, азизим, бир дам,
Ҳар лаҳза ғанимат — уни ўтказ хуррам.
Жон чиқса ётармиз-да неча минг йиллик
Аждодларимиз билан бақамти биз ҳам...

102

Топсанг-да ўлим парвоси йўқ дунёнинг,
Қадри шуми сен каби малаксиймонинг?
Ҳайрон қолдим кўриб Азроил ишини:
Қилт этмади бир туки оларкан жонинг...

103

Номаи аъмолда борми мазмун, сўрай?
Бул нарсани қандоқ сўрай, чун сўрай?
Яхшиси кўкрагимдан бир дарча очиб,
Қонли юрагимдан бу ҳол шарҳин сўрай...

104

Туз қолмади тақвода, маза парҳезда,
Йўқ таъми гуноҳнинг-да, баса, шул кезде.
Сув ювган эса гар тузини ҳаммасининг,
Ел олди мазасини уларнинг тезда.

105

Дил ичра қаро тугун мисоли лола,
Оғзи каби ғунчанинг кўзим лиқ жола.
Кўнглимга тўкилди барчаси, доиранинг
Зангўласидек кулоққа тўлмиш нола.

106

Туз йўқ бу жаҳонда шу кеча-кундузда,
На ер туби, на кўк тоқида — юлдузда.
Туз конлари тузга конлигидан тузсиз,
Оҳ, бу не замонки, туз йўқ ҳатто тузда?!

107

Ҳар гулники, орзу қўлида кўргайман,
Ёр боғининг ул ҳосили-да, кўргайман.
Ҳижрон қадаҳидан ичганим ҳар томчи —
Қон рангини қирмиз лаълида кўргайман.

108

Оҳ чексанг агарда, йўлга тиккил кўзни,
Чоҳ ёнидан ўтсанг, эҳтиёт қил ўзни.

Дўстлар уйида қачонки маҳрам бўлсанг,
Одобини бузма дилу қўлу кўзни.

109

Кўз ташла бу йўлга: раҳнамолар кетди,
Ғафлатга қўйиб сени ошнолар кетди.
Ул қавм мувофиқу яқин эрди сенга,
Ул қавм ўтиб, сенга фидолар кетди.

110

Ҳар узви заминнинг дилидир дононинг,
Лаб ё тиш эрур зарралари дунёнинг.
Ҳар сунбулу гулки, бош кўтаргай ердан
Зулфию юзидир у гули раънонинг.

111

Юз бўлса жаҳон — рангини сендан олган,
Ақл эрса ариқ — сувини ўзинг солган.
Шабнам каби ўтказма кулиб умрингни,
Чун боғчани рангу бўйи сендан қолган.

112

Ўт ўрнини қишда босмагай гул нафаси,
Бир парча кигизга етмагай Рум атласи.
Тингла сўзини Маҳмуди Пурёрвалининг
Беҳайр киши лўли хотинча эмас-е!

113

Заргарбача кўрсатди йўлин Милтоннинг,
Қоидасидан берди хабар султоннинг.
Қўшди эл игаончи кучга-куч — кўрмасман
Бир арпага тенг Чўнаи Ҳиндистонни!*

* Чўна — Ҳиндистон подшоҳи Рай Ропой Чўна.

114

Бўлди бўларим ғам захри — ҳажр оғусида,
Кўз очсам агар қовриламам қайғусида.
Минг андишада қўйсам оёқ устига бош,
Рухсорини кўргум тиззанинг кўзгусида.

115

Хуш умринг аёл оғушида гар ўтади,
Еллар чўл этагига уриб бар ўтади.
Ҳар они баҳорнинг ғанимат, завқин сур,

Биздан-да кейин қанча баҳорлар ўтади!

116

Кўз ёши билан кўншлини ювдим буткул,
Бор гарди кетиб, кўзгу каби порлади ул.
Ашким кудурат гардини ҳам кетди ювиб,
То йиғладим айлангунича кўзгуга дил.

Эргаш Очилов таржималари

www.ziyouz.com
2008